שמעתא עמיקתא

גליון קנח'- פ' צו - זכור ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב'

המסתפק אם שמע קריאת המגילה כדין, האם חייב לחזור לשמוע

ביום י"ד באדר קוראים את המגילה בעיירות גדולות וכרכים שאינם מוקפים חומה מימות יהושע בן נון. אמנם כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, אפי' אינן מוקפין עכשיו קורין בט"ו. ופסק **השו"ע** (סי' תרפח סע' א - ג) דהכפרים הנראים עם הכרכים המוקפים, אפי' אינם סמוכים קוראים בט"ו, וכן הדין בסמוכים אפי' אינם נראים עמהם ובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל. (ועי' **במ"ב** (שם) הפרטים בזה).

וחייבים לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום כמבואר **בשו"ע** (סי' תרפז סע' א). ונחלקו הראשונים האם קריאת הלילה עיקר או קריאת היום עיקר. דעת **התוס'** (מגילה ד. ד"ה חייבים), **הרא"ש** (שם פ"א סי' ו), **הר"ן** (ב: ד"ה חייב אדם) ועוד, שעיקר הקריאה ביממה היא וע"כ חוזרים ומברכים שהחיינו על קריאתה. אולם דעת **הרוקח** (ססי' ששג) דקריאת הלילה עיקר. [ועי' **בבנין שלמה** (סי' נח) **ובהר צבי** (סי' קכ) האם קריאת המגילה בלילה נתקנה בזמן המשנה].

ויעוין **בטור** (סי' תרפז) דמשמע שחובת קריאת המגילה בין ביום בין בלילה אינה אלא מ"דרבנן". אולם דעת **הטורי אבן** (מגילה ד. ד"ה כגון וז: ד"ה סעודת ויט: ד"ה וי"ר) דרק בלילה היא דרבנן אבל ביום מ"דברי קבלה" היא. וכ"כ **בנו"ב** (ק' סי' מא). וכן הוא **בשערי תשובה** (סי' תרפז אות א) **ובשער הציון** (סי' תרצב ס"ק כז וסי' תרצ אות מא) דקריאה דיום חמור מלילה, דהוא מדברי קבלה.

וכבר נח' הראשונים האם "דברי קבלה" כדברי תורה וספקו לחומרא או כדברי סופרים וספקו לקולא, דעת **הרז"ה** (מגילה ד. ברי"ף לפני ד"ה ולפי) ועוד, שדברי קבלה כדברי תורה דמו. אולם דעת **הריטב"א** (מגילה ה: ד"ה גופא ור"ה יט. ד"ה ופרכינן) ועוד, דדברי קבלה כשל דבריהם המה ולקולא.

ולמעשה כבר כתב **במ"ב** בסי' תרצ"ב (ס"ק טז) בשם הפמ"ג דספק אם קרא את המגילה אפשר דלא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא משום דהוא דברי קבלה דהוא כדברי תורה. ולפי מש"כ לעיל כ"ז דוקא ביום ולא בלילה. ועי' עוד בזה באורך בגליון קל"ד.

והנה בקריאת המגילה חובה לשמוע כל מילה ומילה, ואם לא שמע אפי' תיבה אחת, פסק **המ"ב** (סי' תרצ ס"ק ה וס"ק מח) שלא יד"ח. (ואם הסיח דעתו "לגמרי" בקריאת המגילה עי' בגליון נ"ב מדברי הפוסקים דצריך לחזור ולקרוא).

ודבר מצוי שהשומעים מסתפקים אם שמעו כהוגן וכדו' ומתעוררת השאלה אם צריך לחזור לקרוא. והנה לפי הנ"ל בלילה הוי ספק דרבנן לקולא (ובכה"ג אמרינן ספק דרבנן לקולא לכו"ע, כמבואר **בפת"ש** (יו"ד סי' קי ס"ק כ)), אבל ביום החיובא מדברי קבלה ספקו לחומרא.

אלא דיש לדון כשאדם המסתפק לא התחייב אלא בעיירות המסופקות אם מוקפות מימות יהושע בין נון או אם סמוכות להם האם חייב לחזור, דלכאורה יש כאן ס"ס לקולא, שמא שמע, ואת"ל לא שמע שמא אינו מחויב במגילה כלל.

דהנה עיירות המסופקות אם הם מוקפות מימות יהושע בן נון נחלקו הראשונים מתי זמנם לקריאת המגילה. דעת **הר"ן** (מגילה ב. ד"ה ולענין) דקוראים ביום י"ד בלבד, **דהולכין בהן אחר רוב** עיירות שרובן אינן מוקפות מימות יהושע וקורין בי"ד, ועוד שאפי' תאמר שהוא ספק שקול הו"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצאו פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופטור בשני, ודאמרינן בגמ' אטבריה והוצל שהיו קורין בהן בי"ד ובט"ו ב"מדת חסידות" היו נוהגים כן, ע"כ.

וביאר **בביאור הגר"א** (סי' תרפח על סע' ד) טעמו הראשון של הר"ן "דאזלינן בתר רוב" דפירושו כיון שבי"ד הוא זמן לרוב העולם יוצאים בו בדיעבד אף אם קרא במוקפים כמבואר בירושלמי. **ובמשנה למלך** (מגילה פ"א הי"א) כתב לבאר טעמו השני דכוונת הר"ן דמן הדין הוי ספק של דבריהם ולקולא, אלא דלא אפשר למיזל לקולא דא"כ נמצא אתה פוטרו בשניהם, מש"ה אמרינן דיקרא בראשון ופטור בשני משום דהוי ספק של דבריהם דשמא נפטר במה שקרא בראשון, והא דאמרינן דיקרא בראשון הוא משום דכיון דעכ"פ צריך לקרות יום א' או בי"ו דאו בט"ו צריך לקרות בי"ד דתיכף שבאה המצוה לידו צריך שיקיימנה, ע"כ. [ועי' **בשער המלך** (מגילה פ"א הי"א)].

והריטב"א (מגילה ה: ד"ה גופא) כתב דמדינא מספקא לית לן למקרי כלל **דספיקא דרבנן הוא ולקולא** אלא דלא נימא דלאו ישראל נינהו וגם משום פרסומי ניסא אית לן למעבד חד יומא והיינו יום י"ד דקרו ביה רובא דעלמא, ע"כ.

אבל **הרמב"ם** (מגילה פ"א הי"א) פסק שבכה"ג קורין ביום י"ד וט"ו ומברכין על קריאתה בי"ד בלבד הואיל והיא זמן קריאתה לרוב העולם. וביאר **הפמ"ג** (פתיחה כוללת ח"א אות יח) שלפי הרמב"ם קוראו יומיים משום דספק דברי קבלה לחומרא. וכן דעת **האבנ"ז** (או"ח סי' תקטז אות כו). ועיין **בחתן סופר** (סי' עג). [וע"כ לומר כדברי הפמ"ג דאל"כ תיקשי מדברי **השו"ע** בי"ד סי' קפ"ד (סע' ד) שנקט בספק דרבנן כעין זה לאסור רק ביום לחוד ולא אסר בלילה וכסברת הר"ן שאוסר רק א' מהם, ועיין. אלא דלפי"ז צ"ע קצת אמאי הפמ"ג הנ"ל כתב ד"אפשר" שהמספק אם קרא המגילה ספקו לחומרא. ולכאורה הו"ל למימר דודאי צריך לחזור].

ומבואר דאיכא ב' שיטות בזה דעת הר"ן (בטעמו הראשון) דקוראין בי"ד כי אזלינן בתר רובא משום דבדיעבד יד"ח אף בי"ד (לפי פירוש הגר"א הנ"ל בר"ן). וכן דעת הריטב"א משום פרסום הנס. ולדעת הרמב"ם אזלינן בשניהן לחומרא.

ולהלכה פסקו **הטשו"ע** (סי' תרפח סע' ד) כהרמב"ם. ובטעם שמברך בי"ד כתב **במ"ב** (סי' תרפח ס"ק יא) כפירוש הגר"א הנ"ל דהיינו משום דאם קרא ביום י"ד יצא בדיעבד ולא הוי ברכה לבטלה, ע"כ. אולם **בביאור הגר"א** (שם) פסק כהר"ן. ומבואר **בשער הציון** (שם אות ט) דאע"פ דלא נקטינן כהגר"א עכ"פ מצרפינן דעתו לקולא.

ומעתה יוצא דקריאת המגילה בעיירות המסופקות ספק שקול הוא אם מחויבים בי"ד או ט"ו אלא שמברך בי"ד דעכ"פ בדיעבד יוצאים ביום י"ד. ולפי"ז כשמצטרף עוד ספק להקל י"ל דמעיקר הדין פטור מלקרוא מכח ס"ס וכגון בנ"ד שמסתפק אם שמע המגילה כדין.

אלא דיש לדון בזה דהרי נגד ספק השני (ספק אם שמע כדין) איכא חזקה, דהיינו חזקת חיוב, ודעת **הש"ך** (ס"ק סד אות כז), **הפמ"ג** (סי' פד ש"ד ס"ק לב) **והרע"א** (ק' סי' לז ד"ה ודמי) דלא אמרינן ס"ס נגד חזקת איסור, וא"כ אפשר דה"ה נגד חזקת חיוב.

אלא דיעוין **ברע"א** (סי' ז סי' כה) שיצא לחלק דחזקת חיוב אין דינה כחזקת איסור, ויש לדון בה לקולא, וכן מבואר **בחיי אדם** (כלל מז אות ב), **באבנ"ז** (או"ח ססי' תקיז), **בתורת חסד** (סי' א אות ג), **במהרי"א** (אה"ע ססי' רנא) ועוד. ואע"פ דדעת **החסד לאברהם** (תאומים או"ח תנ' ססי' לב), **הפר"ח** (הובא בתורת חסד סי' לח אות ז), **השואל ומשיב** (ח"א סי' קלא), **והכת"ס** (או"ח סי' ל וסי' קכא ד"ה ד"ה והנה לפי) דחזקת חיוב דינה כחזקת איסור, מ"מ כבר כתב **במהרש"ם** (ח"ד סי' כט) דהיכן דקיים המצוה אלא שמספקא ליה אם קיימה כדין לכו"ע איתרע החזקה וספקו לקולא. ובלא"ה יש לצרף דעת **הרע"א** (ק' ססי' כה) דהיכן דהחזקה מתנגדת רק לספק א' (ולא לשתיהם) אמרינן ס"ס אף בכה"ג. ועוד דדעת **הפר"ח** (יו"ד סי' קי אות מט) **והפלתי** (בית הספק ד"ה ומה אנשה) דאף נגד התחזק מהני ס"ס. (ועוד דבנ"ד יש לדון דליכא התחזק חיובא דהרי בכל יום י"ל דבו אינו חייב לקרוא, ועיין).

וזה אף בעיירות המסופקות מכח מח' הפוסקים, דספק מכח פלוגתא דינו כספק לכל דבר כמבואר **בב"י** (סי' קס) ע"פ **התרוה"ד** (סי' קסא), ופסק כוותיה **המ"ב** (שם ס"ק מז), ואדרבה עדיף משאר הספיקות כמבואר **בתרוה"ד** (סי' קעח) הובא להלכה **בש"ך** (סי' נז ס"ק נא).

אלא דהיכן דנוהג כשיטה אחת בתורת ודאי, נח' הפוסקים האם ניתן לצרף דעה השניה לספק אחר לדון ביה ס"ס. דהנה **בשו"ת מהרי"ט** (יו"ד סי' לג ד"ה ומ"ש) מבואר דס"ל שכל שרוב הפוסקים חולקים ואוסרים, והמנהג כדבריהם, אינו בגדר ספק, ואינו ראוי להצטרף לס"ס להקל וע"כ פסק דס"ת ספק פסול אסור לקרות בו בצבור אע"פ דלדעת הרמב"ם ס"ת פסול קוראים בו. אולם **בשו"ת משאת משה** (ח"א או"ח סי' א ד"ה איברא, וח"א יו"ד סי' ו) חולק וסובר דאף בכה"ג מידי ספקא לא נפקא, ואף אם היא סברא יחידאה ודחויה בפוסקים מ"מ חזיא לאצטרופי לס"ס. וכן נקט **בשו"ת קול אליהו** (ח"א או"ח ססי' ו). וכן מוכח **מהתרוה"ד** (סי' לז) והובא להלכה **בשו"ע** (סי' תפט סע' ח), ועי"ש.

וכן מבואר **בפמ"ג** (סי' קמג מ"ז ס"ק ב) שכתב דבצירוף דעת הרמב"ם הסובר דספר תורה פסול קוראין בו בצבור מותר להמשיך לקרוא ולברך על ס"ת ספק פסול, אע"פ דרוב הראשונים חולקים על הרמב"ם. וכן פסק **המ"ב** (שם). ומבואר דלא כהמהרי"ט הנ"ל. וכן פסקו **הזבחי צדק** (ח"ב סי' קי ס"ק קנח) **והכה"ח** (יו"ד סי' קי דיני ס"ס אות ד). ועי' **בשד"ח** (ח"ד מע' הסמ"ך כלל יח עמ' 388). [אלא דעי' **בפמ"ג** (סי' קי כללים המחודשים מהפמ"ג אות ב) שכתב דהמורה צריך ליזהר בספק פלוגתא כי **הרדב"ז** (ח"ד סי' אלף רעו) הביאו **הבית לחם יהודה** (מחודשים ס"ק א) כתב דאין לעשות ספק פלוגתא דא"כ אין לך דין שאין בו ספק יע"ש, ע"כ. וצ"ל דהכל לפי הענין דאל"כ נמצא סותר דברי עצמו לעיל. ועי' **בשד"ח** (אס"ד ערך הכשר מחבת אות סז) לענין ס"ס נגד דעת השו"ע לבני ספרד שקבלו הוראותיו].

מיהו יעוין **באג"מ** (יו"ד ח"ד סי' יז אות כו) שמבואר דמעיקר הדין ספק מחמת פלוגתא היכן שנוהגים להקל כאחת מהצדדין אין לצרף שיטה השניה במקום שממנה יוצא קולא משום דיש בזה תרתי דסתרי. וכן פסק **באור לציון** (ח"א יו"ד סי' י ד"ה אולם המנהג) דבכה"ג לא הוי ס"ס. וכן נראה דעת **הקובץ תשובות** (ח"ב סי' מב אות א). [ומדברי השו"ע והמ"ב הנ"ל העירוני דיש לדחות דהוי דין דרבנן דקיל]. ולפי"ז הנוהג לקרוא בט"ו כדעת הפוסקים כן, ומספוק אם שמע המגילה כדין אין לו להקל מכח ס"ס ע"י צירוף שיטות החולקות הסוברות דהוא אינו חייב אלא בי"ד.

ומעתה יוצא דבעיירות המסופקות מחמת ספק במציאות אם מוקפות הן מימי יהושע בן נון, או מחמת פלוגתא (ואינו נוהג להקל כא' מהצדדים), י"ל דהיכן דמספקא ליה אם שמע כדין איכא משום ס"ס דא"צ לחזור לשמוע, אלא דאין להקל בזה אלא בספק שאירע בקריאה של יום ט"ו, אבל ביום י"ד דמברכים בה מה"ט שכתב הגר"א דבדיעבד בן כרך שקרא בי"ד יצא מסתבר דאין להקל. ואף ביום ט"ו המחמיר תבוא עליו ברכה. וכן א"ל **הגר"א וי"ס שליט"א** דאפשר לסמוך ע"ז ביום ט"ו אבל בי"ד יש להחמיר דזה עיקר החיוב. ודו"ק.

"עבודת המועדים" נקודות בעבודת פורים

הארת יום הפורים

ידועים דברי האריז"ל מה שכתב בענין הארת ימי הפורים המתחדשת בכל דור "והנה ההארה הזאת לא היתה לא בשבת ולא ביו"ט אלא בפורים בלבד, וכמו שאמרו במדרש (ילקוט משלי, ט) **כל המועדים עתידין להבטל וימי הפורים לא יהיו נבטלים, כמ"ד וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, והבן מה שאמר לא יעברו כי תמיד נשאר הארה זו בזמן הזה של ימי הפורים וכו' והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו".** (האריז"ל, פרי עץ חיים, שער הפורים)

וכתב על זה הגי"ר שמשון פינקוס זצ"ל שעיצומו של פורים הוא גילוי אהבה בין הקב"ה לעם ישראל: "... מחדש האריז"ל שעיקר תוקף הנס של פורים אינו בעצם ההצלה שזכו לה באותה שעה, שהרי סו"ס כך היא ההנהגה הטבעית, שבזמן של סכנה עצומה כזו מתעוררים הרחמים, **אלא עיקר הנס ש"זכרם לא יסוף מזרעם"** (אסתר ט, כח)**, ושאותו תוקף של רחמנות ורתיחה של אהבה שפרצו החוצה וגרמו להצלה מתחדש בכל שנה ושנה באותה מדה ממש**, ואף שעכשיו אנו כבר לא באותו מצב של צרה שהיתה בזמן המן. ואומר האר"י ז"ל שענין הזה לא מצוי בשאר ימים טובים, שכל היו"ט הינם זכר למה שארע פעם, אבל בפורים עיקר היו"ט נקבע על מה שישנו כעת". (שיחות הרב פינקוס עמ' טז)

דברים אלו מעוררים אותנו לגשת לעבודת הימים מתוך אהבת ה' וקירבה אליו. ונראה שזו הנקודה המרכזית של עבודת היום, בעיקר בקריאת המגילה ששם מסופר על גודל הנס ותוקפו וכיצד השגחתו ית' חופפת עלינו בתוך ההסתר והטבע, ובין בלימוד התורה ביום זה וכפי שידוע שקיבלו עליהם את התורה מאהבת הנס. ואף שאר מצוות היום של משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים, הכל מתוך אהבת הקב"ה המיטיב לנו ומשגיח עלינו, וממילא מגיעים אף לאהבת הבריות.

לימוד תורה בפורים

קבלת התורה המיוחדת מאהבת הנס - "אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר". (גמ' שבת פח.) "בימי אחשורוש. מאהבת הנס שנעשה להם". (רש"י שם)

- "... והיינו דבנס פורים נתגלה לנו שאפילו בגלות ובזמן של הסתר פנים עושה עמנו הקב"ה ניסים נסתרים כדי להצילנו. כלומר שכל כך הקב"ה "אוהב עמו ישראל" עד שעושה להם ניסים גם במצב שכזה, וכאשר ראו גודל אהבת ה' לעמו ישראל נתעוררו באהבת ה' וע"ז קבלו את התורה ברצון ובאהבה". (קונטרס בעניני פורים וחודש אדר, עמ' צג)

"... ולפי דברי הגמרא שבת דהדר קבלוה בימי אחשורוש, וכפי' רש"י - מאהבת הנס שנעשה להם, צ"ל **שכאשר ראו והרגישו עוצם אהבתו יתי"ש וחמלתו הגדולה והיתירה עד אין שיעור, גם בלבם נתקע אהבה רבה וחיבה יתירה אליו יתי"ש ולתורתו,**

ומתוך אהבה רבה זו קבלו עליהם מחדש את התורה שבע"פ להיותם יגעים בה בחשק רב, ובביטול כל חשק לתאוה ולכבוד ולעושר בעוה"ז, ולהיותם מסורים לעסק התורה בכל לבם ובכל נפשם ובכל מאודם, מה שעוד לא היה בישראל מיום שנתנה תורה עד הדור ההוא". (הגי"ר שלמה כרעוזדה זצ"ל, קימו וקבלו עמ' קלב)

קריאת המגילה

הרבה יש ללמוד מקריאת המגילה - "שמעו נא נבונים עם וחכמים אשר בחר ה' בנו מכל העמים, אל נא תהי קריאת המגילה בעימכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם, אשר אין בו אלא הגדת המעשה וסיפור דברים, וכי בשביל זה היתה אזהרה לקרותה פעמיים, ותודה לקל כולנו יודעים המעשה ההוא... אמנם רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו... אף גם יש ללמוד ממנה דברים רבים למוסר והנהגת האדם אשר יעשה וחי בהם". (יערות דבש ח"א דרוש ב)

וכספר **פניני רבנו יחזקאל** (עמ' כב) הביא בשם **הגר"י אברמסקי זצ"ל** שאמר בביאור הפסוק בסוף המגילה "וכל מעשה תוקפו וגבורתו...

השלים קריאת המגילה בעודו שומע מהש"ץ, האם יי"ד"ח

הכל חייבים בקריאת המגילה, אנשים ונשים וגרים ועבדים משוחררים ומחנכים את הקטנים לקרותה. ואחד הקורא ואחד השומע מן הקורא, יי"ח, והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. כמבואר **בשו"ע** (דסי' תרפט).
וחובה לשמוע כל מילה ומילה, ואם לא שמע פסק **המ"ב** (סי' תרצ ס"ק ה) שלא יי"ד"ח. וכבר הזהיר **המ"ב** (שם ס"ק ס) דמפני שמצוי מאוד קלקולים ע"י ההכאה ורגילים הנערים להכות כמה פעמים בעת שחוזר החזן לקרות, ע"כ טוב שכל אחד יתפוס חומש בעת הקריאה וכל תיבה שלא ישמע מן החזן יקרא מן החומש, עכ"ל.
אלא דיש להזהר כשמשלים מילה שלא שמע מהש"ץ שישמיע לאוזנו דבלא"ה לדעת **הב"י** (סי' תרפט) אפי' בדיעבד לא יצא, וכמ"ש **בשער הציון** (סי' תרפט אות ז), אלא דלעת **הב"ח** (שם אות ה) **והמ"א** (שם ס"ק ג) אין בזה אלא משום דין לכתחלה אבל בדיעבד יצא, וכן הביא **המ"ב** (שם ס"ק ה).
והנה כשלא שומעים הקריאה מחמת הרעש ומלשימים מילים החסרות, מצוי שהש"ץ באותו זמן ממשיך הקריאה, ויש לדון האם היכן שהשומע בעוד משלים המילים הקודמות הקשיב נמי להמשך קריאת הש"ץ האם בכה"ג יי"ד"ח קריאה זו.
וראשית יש לדון אם שייך לצאת יד"ח בכה"ג דהרי יש משום אמירה דיליה ושמיעה מהש"ץ ונמצא אומר שתי דיבורים בב"א א' מכחו וא' מכח שומע כעונה.
ולכאורה יש לתלות זה בהבנת גדר שומע כעונה. האם שומע כעונה פירושו דהשומע יי"ד"ח מחמת דהוי כעונה **בעצמו** או שיוצא **ע"י דיבור של המשמיע**. דאם נימא דהוי כעונה בעצמו, שמא י"ל דא"א לדבר שתי דברים בבת אחת, משא"כ אם נאמר דשומע כעונה פירושו שיוצא ע"י דיבורו של המשמיע די"ל שפיר יי"ד"ח.
ובאמת כבר נחלקו בזה הפוסקים דעת **החת"ס** (סי' טו ד"ה תו וסי' נה ד"ה ומאי) דשומע כעונה פירושו דע"י ששומע ומכוון לדברי המשמיע שמיעת אזנו הוה **כמוציא בשפתיו ממש** וכאילו נעשית המצוה בגופו של זה, ע"כ. וכן נקט בנו **הכת"ס** (סי' כז ד"ה והנה עיקר). וכבר מבואר כן **בגר"ז** (ת"ת פ"ב אות יג), **בארצות החיים** (סי' ח סע' ה ארץ יהודה אות ה) **ובא"א מבוטשאטש** (סי' תצד על המ"א שם) ועוד. וכן משמע **במ"ב** (סי' קכד ס"ק כא ובביא"ה סי' נט ד"ה עם הש"ץ), וכן הוא להדיא **בביאור הלכה** (סי' קא על סע' א ד"ה יכוין באבות). [וכן נראה לכאורה **מהב"י** (סי' קסז עמ' קמה ד"ה כתב הרוקח). ואף **הדרכי משה** (אות ו) החולק בנידון דשם אפשר דבזה לא פליג. אבל באמת אין מכאן ראיה דאפשר שכוונתו רק לומר שהיוצא דינו כהמברך שאסור לו להפסיק בין הברכה לטעימה כיון שהוא גם נחשב כאילו בירך, עי"ש].
אולם דעת **הבית שלמה** (ססי' יז ד"ה ותירץ ע"ז הרבה ובד"ה אמנם בעיקר) דאין פירוש "שומע כעונה" כאלו השומע אומר בעצמו אלא דדין **השומע כדין המשמיע**, ע"כ. ועיי"ש שכתב דמה"ט ליכא משום הפסק בשמיעת הקדושה באמצע תפילת יי"ח. וכן נקט **החזו"א** (או"ח סי' כט ס"ק א-ג). [ועי' **בקהילות יעקב** (סי' יג) **בהר צבי** (ח"א סי' נז) **ובעמק ברכה** (פומרנצ'יק, נשיאות כפים אות ה)].
וא"כ י"ל דאם נימא כדעת הבית שלמה והחזו"א דשומע כעונה פירושו דיוצא ע"י דבורו של המשמיע י"ל דשפיר יוצא, אמנם אם נימא כדעת רוב הפוסקים הנ"ל דדינו כאילו השומע עצמו אומר בפיו אכתי יש לעיין בזה דדלמא שתי דיבורים בב"א לא מהני וכנ"ל.
אמנם י"ל דאף אם נימא דלעולם ב' דיבורים בב"א לא מהני אכתי י"ל דבנדון דידן יי"ד"ח, דהרי אע"פ דדין שומע כעונה הוי כאילו אומר, מ"מ דעת רוב הפוסקים דאינו כאומר ממש וכמ"ש **המהר"י אבוהב** (סי' קד) **והב"ח** (סי' קד אות ז) דאע"פ דכשכיון לבו לשמוע חשוב כעונה ויצא י"ח, מ"מ לאו עונה ממש הוא אלא מחשבה בלב הוא. ועיי"ש שכתבו דמה"ט העומד באמצע תפלת י"ח פוסק לשמוע קדושה ואין בזה משום הפסק. וכ"כ **העולת תמיד** (סי' קד ס"ק יב) **והט"ז** (סי' כה ס"ק ח), וכן פסק **המ"ב** (סי' כה ס"ק לז).
וכן מוכח דאפשר לצאת ע"י שמיעה ודיבור יחד ידי"ח שתי מצוות התלויות בפה, **מהמ"ב** (סי' קסז ס"ק מה) שכתב דהמברך ברכת ענט"י בשעה שהבעל הבית בירך המוציא דלא יצא דהרי צריך להבין ולשמוע מה שאומר המברך ולא להפסיק בדברים אחרים ואז שומע כעונה, ובעו"ה הרבה נכשלין בזה בליל שבת קדש כשהבעה"ב מוציא בני ביתו בקידוש, עכ"ל. והוסיף **בשעה"צ** (שם אות מג) דמסתברא דאפילו אם יאמר שכוונתי אז בלבי לברכת המברך גם כן לא יצא, כיון דמה שיוצא בשמיעה הוא רק מפני דשומע כעונה, וזה שייך דוקא כששותק, אבל אם אז דבר לא עדיף מהמברך בעצמו ברכת המוציא כשהפסיק באמצע בדברים אחרים דלא יצא, ע"כ.
ומבואר דהמברך בעצמו ושמע ברכת חבירו אינו יוצא ידי"ח ע"י שמיעתו משום דדבור "הוי הפסק", אמנם היכן דליכא משום הפסק לית לן בה. ולפי"ז בנ"ד דליכא הפסק דהרי קורא את המגילה (ובלא"ה עי' עוד **בשו"ע** (סי' תרצ וסי' תרצב) דבדיעבד אפי' אם שח שיחת חולין לא נחשב הפסק במגילה), וא"כ י"ל דמהני בכה"ג השמיעה דיליה אע"פ שקורא בעודו שומע. ומקיים המצווה כתיקונה. [ואע"פ דלענין מגילה לכתחלה עכ"פ בענין שישמע לאזנו כנ"ל, ונמצא שומע שתי קולות יחד מ"מ י"ל דיוצא יד"ח וכמו שמצינו בסימן תר"צ סע' ב' דבכה"ג שנותן לבו על הקריאה משום חביבות הנס ליכא משום תרי קלי. אמנם יש לחלק דשאני התם דאמרינן שמקשיב משום חביבות לא' מהתרי קלי, משא"כ הכא דצריך "לשמוע" שתי קולות יחד. אבל למעשה מדברי המ"ב הנ"ל משמע דאף כשהשמיע לאזנו ושמע מאחר יד"ח, ודו"ק].
(ולפי יסוד הנ"ל יש לומר מלתא חדתא, והיינו דמי שקורא שנים מקרא בשעת קריאת התורה יי"ד"ח ב' הקריאות בב"א א' ע"י קריאה דיליה ועוד ממה ששומע מהש"ץ, דהרי מבואר **במ"ב** (סי' רפה ס"ק ב) דאם שומע מהש"ץ קרה"ת יוצא ידי"ח שנים מקרא מדין שומע כעונה, אלא דכתב שם ע"פ **המ"א** (ס"ק ח) דיש לקרוא עמו מילה מילה דאל"כ חיי' כי אין אדם יכול לכוין תדיר עם ש"צ בשתיקה וכן הוא בנ"ד. אלא דלפי הא דמבואר **במ"א** (עי' מחצה"ש שם) דחיי' נמי דיפנה לבו לדבר אחר, א"כ בנ"ד אכתי יש לחוש לזה אף אם קורא ע"י עצמו (עי' בטור בסימן נ"ה שהוא מקור דברי המ"א ושם מבואר להדיא דאף אם אומר מילה מילה עם הש"ץ שייך חשש זה), ועכ"פ בדיעבד יש מקום לומר שיצא ידי שתיהם, ומ"מ למעשה יש להחמיר בזה עי"ש במ"ב, ודו"ק).
אלא דאע"פ שהוכחנו דאפשר לצאת ע"י דבורו ושומע כעונה ידי"ח שתי מצות התלויות בדבור, אכתי לענין מגילה היכן ששמע המשך הקריאה מהש"ץ ובאותו זמן השלים מילות החסרות לו י"ל דלא יצא, דהרי הקורא למפרע לא יצא וכמש"כ **השו"ע** (סי' תרצ סע' ו), וכבר פסק **המ"ב** (ס"ק כב) דאם קרא אפי' תיבה אחת למפרע לא יצא, וכן הוא בנ"ד. אלא דמתפקינא היכן שהשלים מילה אחת ובאותו זמן שמע מילה הבא מפי הש"ץ אם איכא משום קריאה למפרע בכה"ג דהרי כאילו אמרם שתיהם בהדדי אהדדי ואפשר ליכא משום למפרע בכה"ג. (ועי' **בשבועות** (כ:) **ובר"ה** (כז.) "זכור ושמור בדבור אחד נאמרו". ועי' **בתוס'** (ברכות כ: ד"ה כדאשכחן) דבהר סני היו שותקין, שומעים וכעונים הוו), וצ"ע.
ומ"מ עוד מבואר מהנ"ל דשייך לשמוע ולצאת ידי"ח מדין שומע כעונה אף כשבעודו מדבר, וכן מוכח מדברי **המ"ב** (סי' תרפט ס"ק יט וסי' תרצ ס"ק יט וס"ק כו) לענין קריאת המגילה. ועיין עוד **במ"ב** (סי' סה ס"ק א וסי' קפג ס"ק כו). וכן פסק **הגרח"ק שליט"א** (אשי ישראל פכ"ד הגה סג).
ולפי"ז הרוצה לקרוא מילה במילה עם הש"ץ רשאי לעשות כן אף כשקורא מתוך חומש (כלומר לא מתוך מגילה כשרה), ויתנה בלבו דאם לא ישמע איזה מילה מהש"ץ יי"ד"ח (של אותה מילה) בקריאה דידיה. וכן פסקו **הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק שליט"א** (אגרת הפורים פ"ג הגה כד). ודלא **כהתשובות והנהגות** (ח"א סי' שצט), ודו"ק.

העלון נתרם בעילום שם
להצלחת התורם ומשפחתו

© **הערות ותרומות בטל' 02 571-3932 - בין השעות 20:15- 19:45**

הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", שבאו ללמדנו בזה **שאם אנו סבורים שמגילת אסתר היא רק צירוף של סיפורי מעשיות והסטוריה**, מעשה תוקפו וכדו', **את זה עלינו לחפש בספר דברי הימים של מלכי מדי ופרס, כי מגילת אסתר נכתבה ללמדנו את ההיפך, שאין סתם מעשיות בעולם**, אלא גם בתוך ההסתר פנים הכל בהשגחה פרטית. (הובא בקונטרס בעניני פורים וחודש אדר עמ' קד).
והנה אמרו חז"ל (מגילה יד) על קריאת המגילה שהיא במקום אמירת הלל "קריאתה זו הלילא", וכתב בזה ביסוד ושורש העבודה: **"והנה אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה בזו המגלה איפה הם ההודאות ליוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה על הנסים ועל הישועות, ולא תמצאנה כלל במגלת ספר כתוב הודאה ושבח על נפלאותיו אלינו. אך אין זה כי אם אחר כונת הלב הן הן הדברים**, כי יעלה על לבו כל מעשה תקפו וגבורתו של הנס ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ועוצם מפלת המן, אשר עלה לשמים שיאו, ומשם הורידו לתחתיות ארץ שלא בדרך הטבע, יתן בלבו הודאה גדולה ועצומה להמפליא לעשות...
לכן, אחי ורעי, ידידי השם ואהובי נפשי, כל איש אשר נתן לו ה' לב לדעת פרוש המלות של המגלה, בכל נס ונס שהוא שומע או קורא במגלה, יחשב במחשבתו: גבורות ה' בזה! ויתן הודאה בשמחה עצומה במחשבתו על זה להבורא יתברך שמו אשר הציל אותנו מכף כל אויבינו, השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על במות אויבנו וירם קרננו על כל שונאינו". (יסוד ושורש העבודה יב, ד).
ויעזרנו ה' לעבוד כראוי עבודה גדולה זו ולהודות לו ית' מתוך אהבה ושמחה על כל חסדיו הגדולים והשגחתו עמנו.

משלוח מנות ומתנות לאביונים

אחת ממצוות היום היא מצות משלוח מנות איש לרעהו, ועיקר מצוה זו היא להרבות אחוה ואהבה בין הבריות כתוצאה מהשמחה על נס הפורים שבקריאת המגילה. ומלבד זאת אהבת הבריות מביאה לאהבת ה', וכמו שכתב בנתיבות שלום (פורים עמ' מג) "... וע"פ הדברים יש לבאר ענין משלוח מנות איש לרעהו בפורים, שלא מצינו מצוה וחיוב כזה בשאר ימים טובים. ע"פ מה שאמר הרה"ק ר"ז מלעלוב זצ"ל לאחד שביקש ממנו עצה ליראת שמים, והשיבו שעצה ליראת שמים אינו יודע רק צריך לעבוד על כך ביגיעה פשוטה, אך לאהבת ה' יש לו עצה, אהבת ישראל, שמסוגלת להביא לאהבת ה'. **וכיון שעבודת היום בפורים היא להגיע לקימו וקבלו ברצון מתוך אהבת ה' בדרגה עליונה, ע"כ מצותו במשלוח מנות איש לרעהו שענינו להרבות האהבה והידידות בין יהודים".**
ובפלא יועץ (פורים) כתב "ומצות משלוח מנות איש לרעהו, אשריהם ישראל מקיימין אותה יותר מהחיוב, אכל מה טוב לשלח למאן דאיתיקור מתיקר בה כגון גדול לקטן, ולמאן דאית לה קפידא עלוה כדי לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים, ולהרבות אהבה ואחוה שלום ורעות, דכיון דעביד מצוה חדא ליעביד מצוה אחריתי". ומכל זה יש לשים לב שזה יהיה התכלית היוצאת מקיום מצוה זו, לאהוב ולשמח את הבריות. ושייך בזה מאמר חז"ל "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים", ואמר בזה הרה"ק מקוצק זצ"ל שהחידוש בזה הוא, שאפילו המרבה גם הוא צריך לכוון לבו.
ונראה לתת עצה מעשית לענין משלוח מנות, ובהקדם יש להביא מה שכתב **בלקט רשימות** מהג"ר נתן ואכטפויגל זצ"ל **"מצות הזמן דפורים הוא, משלוח מנות איש לרעהו, אכל לפני שנותנים מתנות, צריך לדעת ולהכיר, שיש רעהו!... אנשים שנמצאים בתחנת רכבת, רצים ומהרים ולא שמים לב בכלל מי שנמצא לידם... וכן הוא בכל אדם, אם אינו נעצר! לראות את השני, הוא לא רואה את השני".** וכמצוה זו יש יותר לשים את הדגש על האהבה ויחס שנותנים לחברו מאשר החשבונות הצדדיים "כמה הוא נתן לי בשנה שעברה" וכו' ופעמים שצ'רוף פתק עם מילה אחת טובה שוה הרבה יותר מסל מלא מעדנים וממתקים.
וצריך הרבה תפילה וסייעתא דשמיא לקיים כל מצוות היום כראוי, בין לשמים ובין לבריות. ויהי רצון שנזכה לקבל את הארת הימים ולעבוד את העבודה המיוחדת בכל אחת ואחת ממצוות גדולות אלו.

נערך ע"י מחבר קונטרס
"עבודת יום הפורים"
מסדרת עבודת המועדים

דיני הכרך והעיר במצוות הפורים

בימי מרדכי ואסתר, כשתיקנו את מצות קריאת המגילה, קבעו שיהיה יום הקריאה יום שמחה ומשתה ומשלוח מנות לריעים ומתנות לאביונים. אמנם, את זמן קריאתה, חילקו אנשי כנסת הגדולה לזמנים שונים, שנאמר "בזמניהם". וקבעו שכל מקום יישוב שהיה מוקף חומה בימי יהושע בן נון אע"פ שאין לו עכשיו חומה קוראים את המגילה [ועושים את שאר מצוות היום] בחמשה עשר באדר וזהו הנקרא "**כרך**", וכל יישוב שלא היה מוקף חומה בימות יהושע קוראים בארבעה עשר [ועושים אז את שאר מצוות היום]. מקום כזה נקרא "**עיר**".

ולמה תלו את הדבר בימי יהושע? כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה אף על פי שהן עתה חרבין הואיל והיו מוקפין בימי יהושע ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה (רמב"ם הלכות מגילה).

כל מקום הסמוך לכרך או נראה עמו קוראים גם בו ביום ט"ו באדר [ופרטי דין זה מבוארים בסימן תרפח סעיף ב]. אבל יישוב המסופק אם היה מוקף חומה בימות יהושע, קוראים בו בי"ד וגם בט"ו, וכן שאר מצוות היום. אך לא יברכו אלא על קריאת י"ד [בלילה וביום].

כיום נוהג דין "כרך" שחל בו פורים ביום ט"ו באדר, רק בירושלים עיר הקודש, וכן במקומות הסמוכים אליה והנראים עמה. ודין הספקות נוהג בטבריה, יפו, צפת, עכו, חיפה, לוד, באר שבע, בית שאן, חברון, שכם ועזה [ובחו"ל בדמשק, צור ובגדד]. ויש אומרים שגם באשדוד, אשקלון, גוש חלב, רמלה ופראג נוהגים דיני הספיקות. וינהג כל אחד ע"פ הוראת רבותיו.

בן כרך, שדינו לקרוא את המגילה בט"ו, ובשוגג קראה בי"ד, יצא ידי חובתו (עי' שעה"צ סימן תרפח ס"ק ח). אבל אם קראה בי"ד במזיד, או מחמת איזה צד חומרא, אינו נפטר מקריאה בט"ו בברכה. ומטעם זה נראה שמי שדינו לקרוא המגילה בי"ד, והוא נמצא אז בירושלים, לא ראוי שישמע את המגילה מבן ירושלים, אפילו אם הלה קורא אז בברכה מאיזו סיבה הלכתית, כגון שהוא סבור שריחוקו מן החומה מחשיבו ל"בן עיר".

לכתחילה צריך לקרוא את המגילה בעשרה אנשים גדולים דוקא, אפילו אם קורא אותה בזמנה. ומצוה מן המובחר לשמעה בביהכ"נ משום "ברוב עם הדרת מלך". אך אם אין באפשרותו, קורא אותה אפילו יחיד (סוף סימן תרץ).

דין "פרוז בן יומו"

דרשו חז"ל מהפסוק "היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות", כי גם יהודי הגר בכרך ["בן כרך"], אם הלך לעיר לי"ד, נהפך להיות "**פרוז בן יומו**", ומתחייב ביום י"ד. וכמו כן להיפך, בן עיר שהלך לכרך, נהפך להיות "מוקף בן יומו", ומתחייב ביום ט"ו [במקומות המסופקים, לא נוהגים דיני "מוקף בן יומו" (פמ"ג תרפ"ח מ"ז ו, ועי' בהלכות חג בחג פ"ט הע' 22)].

אמנם, קבעו חז"ל כי דוקא אם אינו עתיד לחזור למקומו לפני עלות השחר, מקבל את דיני המקום שהוא שם, אבל אם עתיד לחזור למקומו עוד קודם עלות השחר, נשאר דינו כאנשי מקומו.

הפוסקים נחלקו בכמה פרטים: א. כיצד נעשה "מוקף בן יומו". לדעת רש"י וסיעתו ע"י השהיה בכרך **ליל ט"ו**, ולדעת הרא"ש וסיעתו **בליל י"ד** [ולהלכה העתיק השו"ע את דברי הרמב"ם, שנחלקו האחרונים בפירושו. דעת הלבוש והט"ז, מג"א, א"ר, פמ"ג (בספרו ראש יוסף), בגדי ישע, יעב"ץ, פנ"י וראשל"צ, לפרשו כהרא"ש [כפי שגילה הרמב"ם דעתו בפירוש המשניות], אבל המ"ב והחזו"א נקטו כדעת הפר"ח, באה"ג, הגר"א, מאמ"ר, מחה"ש, מטה יהודה ורמ"ע מפאנו [שהובא במחזיק ברכה], דס"ל כשיטת רש"י והרמב"ן ורוב הראשונים].

ב. האם דינו נקבע **לפי מעשיו** דהיינו לפי המקום שהיה **בפועל** בעלות השחר של יום הפורים [כדעת רש"י, הרז"ה והריטב"א], או עצם **מחשבתו** שמתכנן להיות שם בעלות השחר פוטרו או מחייבו [כדעת הרי"ף וסיעתו]?

ג. האם ה'מחשבה' הקובעת את דינו היא זו ש**בשעת יציאתו מביתו**, [שאף אם שינה מחשבתו בליל י"ד והחליט להשאר, אינו מתחייב כפי דעת שו"ת קול גדול (למהר"ם חביב, סימן א), בדברי הרא"ש, וכ"ה ברי"ו וטור שהעתיקו הפוסקים] או ש**בכניסת ליל י"ד** [כדעת הרמב"ן והר"ן שהביא שם, ובחזו"א לומד שגם דעת הרא"ש כן]?

ד. אדם שהיתה דעתו לעזוב את המקום, וחזר בו **ושינה את דעתו** במהלך הלילה, **להתעכב** במקום, האם דינו משתנה בהתאם למחשבה זו? [דעת כמה אחרונים בהבנת הראב"ד "שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם", וכן משמע מעוד ראשונים דדוקא כשנאנס לא משתנה דינו, אבל כששינה מחשבתו מדעת אפילו בסוף הלילה, מתחייב כמקום שהוא שם. אבל החזו"א (בסו"ס קנב) לומד שכל שינוי בדעתו לאחר כניסת ליל י"ד אינו משנה את דינו שכבר נקבע בכניסת הלילה].

ה. מה דין מי שהיתה **דעתו להתעכב** במקום עד עלות השחר, ולבסוף **לא עלתה בידו** ויצא משם? (לח"מ ט"ז וחזו"א).

[פוסקי זמננו נחלקו עוד בדינם של בני ישיבה אשר בית הוריהם בעיר והישיבה בכרך או להיפך, ולמעשה נהגו להחמיר בזה].

הדינים בטבלאות נלקטו מתוך עיון בדברי הראשונים בסוגיא (מגילה יט ע"א, והירושלמי שם בפ"א ה"ג, הרי"ף בעה"מ ראב"ד רמב"ם רמב"ן רא"ש רשב"א ר"ן ריטב"א מאירי), ועל פי נו"כ השו"ע (סימן תרפח סעיף ה וט"ז מ"א מחה"ש פמ"ג מחזי"ב מ"ב שעה"צ וכה"ח) מרן החזו"א (סימן קנא-קנב) ועוד פוסקים (שו"ת הר צבי ח"ב סימנים קיח-קכט, עיר הקודש והמקדש ח"ג פכ"ו, שערי יצחק (פלקסר) דיני פרזים ומוקפים ובתשובה שהביא מהגרשז"א שנדפסה גם בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן כג, נעזרתי גם בהליכות שלמה, בקונטרס זר אהרן, בקונטרס פרזים ומוקפים של הגר"י עדס, בספר בני פרזים ומוקפים ועוד). על מנת לא להכביד על עין המעיין לא ציינתי מקור כל דין לחוד, ותן לחכם ויחכם עוד. הדינים היו למראה עיני מורה הוראה מובהק שאמר לפרסמם.

[נכתב ע"י הרב א. י. מ. שליט"א]

הערות והארות בטל' 052-711-6893

פרטי דין הנוסע מעיר לעיר בפורים

בן ירושלים שהלך ל"עיר"

יצא מירושלים ◄ / יחזור לירושלים ▼	לפני ליל[א] י"ד	ליל י"ד	יום[ב] י"ד	ליל ט"ו
בליל י"ד	רק בט"ו			
ביום[ג] י"ד	בי"ד וגם בט"ו וי"א שבט"ו לא יברך[ד]	י"א בי"ד ובט"ו[ה], וי"א שיברך רק בי"ד[ו], וי"א רק בט"ו[ז]	רק בט"ו	
בליל ט"ו				רק בט"ו
ביום ט"ו ואילך	רק בי"ד	רק בי"ד[ח], וי"א שנפטר לגמרי מפורים[ט], לכן לא יברך על קריאתו	פטור מפורים[י], וי"א שיקרא בי"ד[יא], וי"א שיקרא בט"ו[יב]	י"א שפטור מפורים[יג] וי"א שחייב רק בט"ו[יד]

"בן עיר" שהלך לירושלים

יצא מעירו ◄ / יחזור לעירו ▼	לפני ליל י"ד	ליל י"ד	יום י"ד	ליל ט"ו
בליל י"ד	רק בי"ד			
ביום י"ד	י"א בי"ד[טו], וי"א שגם בט"ו[טז] אך לא יברך	י"א בי"ד וי"א שגם בט"ו[יז] בלי ברכה	רק בי"ד	
בליל ט"ו				רק בי"ד
ביום ט"ו ואילך	רק בט"ו	י"א בט"ו וי"א שגם בי"ד[יח]	בי"ד ובט"ו, אך בט"ו לא יברך[יט]	בי"ד וי"א שגם בט"ו[כ]

שינה דעתו[כא] ונתעכב יותר מכפי תוכניתו

בן כרך (ירושלמי) שהלך לעיר

יצא מירושלים ◄ / היתה דעתו[כב] לשוב ▼	לפני ליל י"ד	ליל י"ד	יום י"ד	ליל ט"ו
ליל י"ד	בט"ו[כג], וי"א גם בי"ד בלא ברכה[כד]. ואם נתעכב עד עה"ש של ט"ו, י"א שבט"ו לא יברך[כה]			
יום י"ד	לא נשתנה דינו[כו]		לא נשתנה דינו[כז]	
ליל ט"ו	נראה שלא יברך בט"ו[כח]		י"א שאין לברך בט"ו[כט]	

בן עיר שהלך לכרך (לירושלים)

יצא מעירו ◄ / היתה דעתו[ל] לשוב ▼	לפני ליל י"ד	ליל י"ד	יום י"ד	ליל ט"ו
ליל י"ד	בי"ד[לא] וי"א שיקרא בט"ו, אך בלא ברכה[לב]			
יום י"ד	לא נשתנה דינו[לג]		לא נשתנה דינו[לד]	
ליל ט"ו	יקרא גם בט"ו אך בלא ברכה[לה]		י"א שקורא גם בט"ו[לו]	

שינה דעתו והקדים לשוב

בן כרך (ירושלמי) שהלך לעיר

יצא מירושלים ◄ / היתה דעתו[לז] לשוב ▼	לפני ליל י"ד	ליל י"ד	יום י"ד	ליל ט"ו
יום י"ד	י"א שפטור מי"ד[לח]	פטור מי"ד[לט]		
ליל ט"ו	לא נשתנה דינו[מ]			
יום ט"ו	י"א שחייב גם בט"ו[מא]	לא נשתנה דינו[מב]	חייב רק בט"ו[מג]	

בן עיר שהלך לכרך (ירושלים)

יצא מעירו ◄ / היתה דעתו[מד] לשוב ▼	לפני ליל י"ד	ליל י"ד	יום י"ד	ליל ט"ו
יום י"ד	לא נשתנה דינו[מה]			
ליל ט"ו	לא נשתנה דינו[מו]		לא נשתנה דינו	
יום ט"ו	י"א שלא יברך בט"ו[מז]			פטור מט"ו[מח]

א. בכל מקום שכתוב 'לילי' בענין זה היינו מצאת הכוכבים ועד לעלות השחר. **ב.** בכל מקום שכתוב 'יום' בענין זה היינו מעלות השחר עד לצאת הכוכבים. **ג.** עי' בהערה א וב, אכן יש אחרונים הסוברים שכדי להתחייב בקריאה לא די בעה"ש וצריך להיות עוד קצת מן היום. ועי' גם בתשובות והנהגות ח"ג סימן רל. **ד.** לחוש להבנת החזו"א (ד"ה ואפשר) בדעת הרא"ש שמקומו בעלות השחר של י"ד קובע גם לגבי יום ט"ו. [ולענין ברכת שהחיינו בלא"ה צ"ע אם יכול לברך (הליכות שלמה פ"כ דב"ה ג), ולגרישו"א פשיט"ל שלא יברך, דיצא ביום א' (רע"ז אויערבך)]. **ה.** שיטת המ"ב. **ו.** עי' הערה ד. **ז.** חזו"א ס"ק ב ד"ה ירו', ובס"ק ו ד"ה ואם היתה. **ח.** מ"ב. **ט.** חזו"א. **י.** בכל מקום שנפטר מפורים, כתבו הפוסקים שאסור לעשות כן. **יא.** שו"ת הר צבי סימן קכח אות יט, עה"ק והמקדש. **יב.** לחוש לרא"ש וסיעתו שעה"ש של י"ד קובע כל דינו. **יג.** מ"ב. **יד.** חזו"א. ועי' בהליכות שלמה פ"כ ס"ד. **טו.** רש"י הרמב"ן ורוב הראשונים. [ולדעת ההר צבי לא יברך בי"ד לחוש לשיטת הרא"ש, וכן בזר אהרן האריך להביא הרבה פוסקים כדעה זו] [ואולי יש עוד צד לפטרו מי"ד אם כונת הירושלמי נפטר מכאן ומכאן בהחלט ועקר לאו דוקא]. **טז.** להרא"ש וסיעתו שמקומו בעה"ש די"ד קובע גם חיוב ט"ו. **יז.** יעוי' בהערה טו-טז, אלא שכאן זהו דוקא למ"ב שהיוצא בליל י"ד יכול להתחייב בט"ו, אבל לחזו"א בזה לכו"ע חייב רק בי"ד ופטור מט"ו. **יח.** כנראה מדברי החזו"א, דדוקא מי שאינו במקומו תלוי בדעתו, אבל בן עיר בעיר בתחילת ליל י"ד כבר נקבע דינו, כשם שפשיט"ל כן לגבי בן כרך (בסוד"ה חזר לכרכו) שאין סברא לחלק ביניהם [וכן דייק בזר אהרן מלשון הרמב"ן], ודלא כמו שטעה איזה מלקט. אמנם גם בט"ו לא יברך, שמא 'עקר' לאו דוקא (חזו"א) וכדלהלן יט. **יט.** יעוי' הערה ד, ונוסף כאן הריטב"א ודעימיה הסוברים ש'עקר' דוקא, ויעוי' חזו"א ד"ה עקירת וד"ה ב"ע שנכנס [וכן הורה הגרב"צ אבא שאול שלא יברך, על פי מה שצידד בספרו ח"א סימן מו שפרזי אינו יכול להתחייב בדין מוקף ב"י אם לא עקר לגמרי]. **כ.** מ"ב, אך החזו"א פוטרו מט"ו. וגם במועו"ז ובזר אהרן הרחיקו הסברא לחייבו, דיש לסמוך שעקר דוקא, ושאין מועלת יציאתו אחר כניסת הלילה, והסוברים שא"א להתחייב פעמיים בפורים. **כא.** יש אומרים (עי' בעיה"ק והמקדש ושערי יצחק ושכ"מ במאירי, וכ"ד הגר"ש אוירבך, דלא כחזו"א ד"ה בלשון) ששינוי דעתו היינו דוקא באונס, אבל החוזר בו מרצונו החופשי דינו כאילו היה דעתו לכך מתחילה ויהיה דינו כדלעיל [ולדעתם אין נפ"מ אם דעתו ביציאתו מביתו או בכניסת הלילה, אלא כל דעתו שלא נשתנתה אלא מחמת אונס קובעת]. בטבלאות דלהלן ביארנו הדינים כאשר שינה דעתו ברגע האחרון ממש, ובהערות השתדלנו לבאר מה יהיה הדין באופנים אחרים. שמעתי מהגרע"ז אויערבך, שהמסתפק היכן יהיה מקומו בעלות השחר, מסתבר שלא עקר מקומו מספק. **כב.** בכל מקום שנתבאר דהולכים אחר דעתו, מדברי רוב האחרונים משמע שהולכים אחר דעתו בעת יציאתו מביתו [שהחזיק בדרך]. ולדעת החזו"א הולכים אחר מחשבתו בשעת צאה"כ [ועי' בזר אהרן שביאר שנחלקו בזה ראשונים ויש לחוש לב' השיטות]. **כג.** כפסק הגר"א, המ"ב והחזו"א כדעת רוב הראשונים שמחשבתו קובעת. ואם יצא בליל י"ד לדעת החזו"א בלא"ה אינו יכול להתחייב בי"ד. **כד.** לחוש לדעת רש"י הרז"ה והריטב"א שמעשיו קובעים (דהיינו היכן היה בפועל בעלות השחר) ולא מחשבתו. ואם נצרף לזה את הבנת החזו"א בדעת הרא"ש שמקומו בי"ד קובע גם דין ט"ו, א"כ הוא מחויב בי"ד ולא בט"ו. **כה.** לחוש לרש"י ורז"ה (דמעשיו קובעים). אבל המ"ב, אף שהביא לדעת הלח"מ (בביאור המ"מ) והט"ז דבעינן תרתי, משמע דהיינו כדי להתחייב כמקום שהוא שם, אבל לקרוא כאנשי מקומו מודו דדי בדעתו. וכ"ש לפוסקים שרק מחשבתו קובעת ולא מעשיו. **כו.** ואם נתעכב עד עה"ש של ט"ו יעוי' הערה כח. [נמלך בליל י"ד לחזור לכרכו, ונתעכב ולא הצליח לחזור לפני עה"ש עי' בזר אהרן דנחלקו בזה הראשונים]. **כז.** ואם נתעכב עד עלוה"ש של ט"ו יעוי' הערה כט. **כח.** שכאן חוץ מדעת הרא"ש, יש לחוש גם לדעת רש"י והרז"ה הסוברים שמעשיו קובעים והרבה חשו להם. וגם להרמב"ן יש מקום לומר שכדי להתחייב בט"ו צריך להיות בעה"ש בכרך, אלא שהחזו"א כתב (בד"ה חזר) נראה דחייב בט"ו, כיון שהוא בן כרך. **כט.** לרש"י והרז"ה דאזלינן בתר מעשיו, פטור מט"ו. אבל להרא"ש חייב כיון שהיה בליל י"ד בכרך, ונראה שכאן גם לט"ז חייב אף שנתעכב בעיר, כיון שהוא כדי לקרוא כאנשי מקומו וכדלעיל הערה כה. **ל.** עי' בהערה כב. **לא.** אכן, לענין ברכה יל"ע, דלרש"י ורז"ה דאזלינן בתר מעשיו, נפטר מי"ד [וכן להסוברים שמועיל שינוי דעתו גם אחר כניסת ליל י"ד, או באופן ששינה דעתו כבר קודם כניסת ליל י"ד לפי החזו"א, ה"ז נפטר מי"ד, וא"כ לשיטות אלו פטור מפורים לגמרי]. **לב.** עי' בהערה לא, ואם ננקוט גם כדעת הרא"ש שעלוה"ש של י"ד קובע לגבי ט"ו, ה"ז מתחייב בט"ו, עי' בשו"ת הר צבי. **לג.** ואם החליט להשאר בעיר עד עלוה"ש של ט"ו יעוי' להלן בהערה לה. **לד.** ואם נתעכב עד אחר עלוה"ש דט"ו, יעוי' הערה לו. **לה.** שלדעת הרא"ש בלא"ה דינו כמוקף וכנ"ל, ומצטרפת כאן דעת רש"י והרז"ה דאזלינן בתר מעשיו. והיינו דוקא כששינה דעתו בליל ט"ו, אבל שינה ביום י"ד ורצה להיות בכרך עה"ש של ט"ו חייב בברכה גם להחזו"א [ויתכן שבזה יודה גם המ"ב שדעתו בשעת יציאתו מביתו יכולה להשתנות כפי שדנו הפוסקים]. ואם שינה דעתו כבר לפני ליל י"ד להחזו"א פטור מי"ד ולהמ"ב יתכן שחייב [כיון שביציאתו מביתו לא רצה להשתקע בכרך, אלא שיתכן שיכול לחזור בו ממחשבה זו וכנ"ל, וה"ה שיש להסתפק בזה אם חייב בט"ו], ואם שינה דעתו בליל י"ד גופא, לחזו"א חייב בשניהם, ויש פוטרים אותו מי"ד כיון ששינוי דעתו בליל י"ד יכול ג"כ להפכו למוקף בן יומו [והשערי יצחק רצה לפטרו מי"ד גם אם שינה דעתו ביום י"ד, ועי' במנח"ש בסוף התשובה שהוא תמוה, וגם בשעי"צ בתשובתו חז"ב וכתב דאולי כשחל כבר החיוב א"א לפטרו גם כששינה דעתו בליל י"ד]. **לו.** רש"י והרז"ה, והסוברים שיכול לשנות דעתו אחר כניסת ליל ט"ו. **לז.** עי' בהערה כב. **לח.** לט"ז כדי לחייב ב"כ בי"ד בעינן שתתקיים מחשבתו, והביאו במ"ב. וחזו"א (סק"ה) חולק [ועי' בזר אהרן דהרא"ש מודה אם בליל י"ד היתה דעתו לחזור]. ולענין ט"ו נראה שלא נשתנה דינו, ולהרא"ש פטור בט"ו דהיתה כונתו להיות עה"ש די"ד בעיר. **לט.** כיון שחזר באותו לילה לא יתכן לחייבו על מחשבתו הזמנית, דממנ"פ אם מועילה מחשבתו אחר כניסת הלילה, תועיל גם חזרתו. **מ.** ואם הקדים לשוב לפני עה"ש של י"ד, דינו כדלעיל בהערה לח. **מא.** היינו להרז"ה, וגם באופן ששינה דעתו אחר כניסת ליל ט"ו יש מחמירים שיכול להיות מוקף בן יומו. ולהחזו"א רק אם שינה דעתו קודם כניסת ליל ט"ו נתחייב בט"ו. ולמ"ב אינו מתחייב כיון שבשעת יציאתו מביתו לא היתה דעתו לכך. ואם חזר קודם ליל ט"ו נראה דלכו"ע חייב בט"ו [חוץ מהחוששים לדעת הרא"ש להבנת החזו"א]. **מב.** אלא שבזה יש עוד פוסקים המחייבים אותו בט"ו כיון שהיה בפועל בעה"ש דט"ו בכרך, וגם י"א ששינוי דעתו מועיל לחייבו גם אחר כניסת הלילה. ולדעת החזו"א דוקא אם שינה דעתו קודם צאה"כ של ט"ו חייב בט"ו. **מג.** שלא יתכן שמחשבתו הזמנית תפטרנו מחיובו, דממנ"פ אם מועילה מחשבתו אחר כניסת הלילה, תועיל גם חזרתו, וכדלעיל בהערה לט. **מד.** עי' בהערה כב. **מה.** אמנם יש כאן דעות נוספות לחייבו בי"ד ולפטרו מט"ו, כיון שבפועל היה בעיר בעלות השחר די"ד. וכ"ש אם כבר לפני ליל י"ד שינה דעתו, שאז להחזו"א ודאי חייב בי"ד בברכה ופטור מט"ו. **מו.** ואם חזר עוד בליל י"ד, יעוי' לעיל הערה מה. **מז.** עיה"ק והמקדש ושערי יצחק, וכל הפוסקים דחו זאת כיון שכבר נתחייב בתחילת ליל ט"ו וכש"כ הרמ"ע מפאנו, אכן גם לרז"ה יתכן דנפטר מט"ו, וכן נראה דעת מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול, ועי' בזר אהרן דמסיק שיקרא בט"ו בלי ברכה. אם שינה דעתו ליל י"ד יש מחייבים אותו בי"ד, ואם ביום י"ד חזר לעירו, לרוב הפוסקים פטור מט"ו [וכתב החזו"א דחייב לחזור לכרך לקרות עמהם, וכתב שמקבל דין ב"כ שהלך לעיר כיון שנפטר מי"ד מדין ב"כ. ולכן אם דעתו לחזור לכרך עד עה"ש דט"ו, קורא בעיר בט"ו ואפילו ביום. אמנם, להסוברים דבעינן בב"כ שיהיה בפועל בכרך, וכן להסוברים דמהני שינוי המחשבה, אם לא הצליח להגיע לכרך בעה"ש, פטור מקריאה דיום], ויש מי שכתב דחייב לקרוא בי"ד ביום (זר אהרן ע"ש). חזר לעירו ליל י"ד, להחזו"א (ד"ה ב"ע שיצא) פטור מי"ד, אך להרבה פוסקים מחויב בי"ד כמו שנתבאר [לרז"ה דאזלינן בתר מעשיו, ולסוברים דיכול לשנות מחשבתו, וגם למ"ב דתלוי ביציאתו מביתו יל"ע בזה כיון דחזר למקומו]. **מח.** דממנ"פ אם מועיל שינוי מחשבתו אחר כניסת הלילה, יועיל גם בחזרתו, וכדלעיל בהערה לט.